

УДК 316.733

Цитування:

Осієвська Ю. С. Європейський досвід децентралізації та інтеграції культурної спадщини на сучасному етапі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2022. № 3. С. 75–82.

Osiievska Yu. (2022). European Experience of Decentralisation and Integration of Cultural Heritage at the Present Stage. National Academy Of Managerial Staff Of Culture And Arts Herald: Science journal, 3, 75–82 [in Ukrainian].

Осієвська Юлія Сергіївна,
аспірантка кафедри івент-менеджменту
та індустрії дозвілля
Київського національного університету
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0003-1941-5874>
yuli.yakovenko242424@gmail.com

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Метою роботи є вивчення та аналіз європейського досвіду інтеграції культурної спадщини в регіональний соціокультурний простір на сучасному етапі, а також особливостей і типів західних моделей місцевого муніципалітету. **Методологія дослідження** ґрунтується на культурологічному аналізі, що дав змогу розкрити специфіку регіональної моделі інтеграції культурної спадщини, обґрунтувати соціальну ефективність інноваційних програм і проєктів, заснованих на включенні культурної спадщини як ресурсного чинника соціокультурного розвитку території. Також у роботі використано дескриптивний метод та соціологічний підхід для кращого розуміння методології та проєктів, які були розроблені та реалізовані в Європі, що дало можливість з'ясувати характер та особливості постановки проблеми культурної спадщини в сучасних реаліях, висвітлити проблему використання ресурсних можливостей культури в межах стратегії модернізації міста чи регіону. **Наукова новизна** полягає в розкритті особливостей і змісту європейського підходу до відродження та інтеграції культурної спадщини в сучасний соціокультурний контекст, що є ефективним інструментом культурної політики в умовах модернізованого середовища, демократії та ринкової економіки. **Висновки.** У статті на основі аналізу результатів опитування, низки програмних документів та моделі західного місцевого муніципалітету доведено, що для багатьох європейців культурна спадщина залишається важливою цінністю та ресурсом розвитку, який працює в системі охорони здоров'я багатьох європейських країн, а інтеграція культурно-історичних об'єктів з урахуванням особливостей моделі місцевого муніципалітету є більш ефективною та краще відповідає сучасному соціокультурному контексту, ніж у пострадянських країнах. Свідченням цього є комплексне використання розвитку об'єктів спадщини, практика приватизації пам'яток культури та створення туристичної продукції і брендів, практика національних трестів та фондів, субсидій з різних джерел, проєкти державно-приватного партнерства між меріями окремих міст та інвестиційними групами, креативні кластери, ефективна інвентаризація та капіталізація культурних об'єктів поза політичним контекстом тощо.

Ключові слова: Європа, культурна спадщина, децентралізація, інтеграція, «віталізація», регіональний розвиток, модель місцевого муніципалітету, креативний кластер.

Osiievska Yuliya, graduate student, Department of Event Management and Leisure Industry, Kyiv National University of Culture and Arts

European Experience of Cultural Heritage Decentralisation and Integration at the Present Stage

The purpose of the work is the research and analysis of the European experience of the cultural heritage integration into the regional socio-cultural space at the present stage, including the distinguishing features and types of the Western models of the local municipality. **The research methodology** is based on the culturological analysis that helps to reveal the distinguishing characteristics of the regional cultural heritage integration model, to justify the social effectiveness of the innovative programs and projects founded on including the cultural heritage as a resource factor of the socio-cultural development of the territory. The descriptive method and sociological approach have been used for a better understanding of the methodology and projects that were developed and implemented in Europe, which allows finding out the character and peculiarities of setting the problem of cultural heritage in modern realities, to highlight the problem of using culture resource possibilities in the context of modernisation strategy of a city or a region. **The scientific novelty** lies in revealing the distinguishing features and content of the European approach to renovation and integration of the cultural heritage in modern socio-cultural context that is an effective tool of cultural policy in the conditions of a modernised environment, democracy, and market economy. **Conclusions.** Based on the analysis of the results of the survey, a series of policy documents and the model of Western local municipality, the author has proved that for many Europeans cultural heritage

remains an important value and resource of development that functions in healthcare system and integration of cultural-historical objects in many European countries. Meanwhile, integration of cultural and historical sites with the consideration of distinguishing features of the model of local municipality is more effective and suits modern socio-cultural context better than in post-soviet countries. The evidence of this fact is the comprehensive use of heritage site development, the privatisation practice of cultural monuments and the creation of tourists production and brands, the practice of national trusts and funds, subsidies from various sources, projects of state-private partnerships between city/town halls, cities/towns and investment groups, creative clusters, effective inventory and capitalisation of cultural sites beyond the political context.

Key words: Europe, cultural heritage, decentralisation, integration, vitalisation, regional development, local municipality model, creative cluster.

Актуальність теми дослідження. Впродовж перших десятиліть XXI століття, з урахуванням викликів глобалізації та темпів розвитку передових технологій, доволі чітко простежується тенденція, пов'язана з істотним переглядом міжнародними організаціями (насамперед ЮНЕСКО) та найбільш розвиненими країнами світу визначення поняття «культурна та історична спадщина», виробленням нових підходів до її охорони й включення в сучасний соціокультурний простір окремих міст, регіонів і держави загалом. Якщо раніше йшлося про охорону та нагляд за окремими видатними матеріальними пам'ятками, то сьогодні це природні та міські ландшафти, історично сформовані шляхи, а також історичні забудови, що відображають спосіб життя, що активізує участь суспільства в цих процесах й актуалізує проблему збереження культурної спадщини та її інтеграції в соціальне та економічне життя міста («віталізації»).

Усвідомлення дедалі більшою кількістю країн, переважно європейських, того, що спадщина несе в собі культурні та цивілізаційні коди нації, на чому ґрунтується її ідентичність та історична самосвідомість, що об'єкти культурної спадщини є прибутковим з економічного погляду активом, а також розуміння значення «культурної ренти» (туристичні потоки, підвищення привабливості ринків нерухомості та погляд на історичну спадщину як основну конкурентну перевагу в глобальному світі) – все це зумовлює вироблення нової візії регенерації та інтеграції культурної спадщини, де остання розглядається як сила розвитку міст і регіонів на сучасному етапі (heritage-led regeneration) [13].

При цьому не потрібно забувати про важливість практики місцевого самоврядування для згаданих процесів, без якої неможлива ефективна регіональна модель інтеграції культурної спадщини території в новітній соціокультурний простір, особливо якщо врахувати той факт, що в західній Європі фокус уваги все більше зміщується в бік регіонів і міст як ключових суб'єктів з

культурним значенням [7]. Активізація реформаторського руху у 1980-х та 1990-х роках, прямо пов'язаного з укрупненням муніципалітетів через злиття і регіоналізацію території, у багатьох європейських країнах призвела до інноваційного розвитку регіонів, креативної трансформації останніх, що допомогло пристосуватися життєдіяльності місцевих та регіональних органів влади до бюджетних та функціональних обмежень з боку центральних органів, виробити власні моделі управління культурними ресурсами на регіональному рівні. На нашу думку, вивчення та впровадження цього досвіду допоможе окремим регіонам України сформувати власні підходи та моделі «ревіталізації» та інтеграції культурної спадщини, покращити економічний потенціал і підвищити туристичну привабливість територій.

Аналіз досліджень і публікацій. Європейським підходам до охорони та збереження культурної спадщини присвячені роботи таких авторів, як: В. Вакуленко, І. Валентюк та ін. [11], Т. Катаргіна [3], О. Рибачок [8], Н. Ружицька [9], Н. Терес [10] та ін. Проте, як бачимо, переважна більшість авторів зосереджує увагу саме на питаннях охорони, а не «віталізації» та інтеграції культурної спадщини в сучасний національний чи регіональний соціальний контекст, на підходах і моделях, які із цим пов'язані. Тому, на нашу думку, особливо актуальним постає звернення до проблем образу культурної спадщини в умовах інноваційних та соціально-економічних трансформацій, осмислення зарубіжного, зокрема європейського, досвіду її регенерації та інтеграції в сучасний регіональний контекст, з урахуванням різних моделей децентралізації та місцевого самоврядування.

Мета роботи – аналіз європейського досвіду інтеграції культурної спадщини в соціокультурне середовище регіону на сучасному етапі, відповідно до специфіки та різновидів західних моделей місцевого самоврядування, а також затребуваність цієї

спадщини в межах інноваційного континууму об'єднаної Європи.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи сучасні тенденції в європейській культурі, відмітимо, що більшість європейських держав, маючи великий досвід цивілізаційної взаємодії, продовжують вести активну діяльність щодо охорони, збереження та «віталізації» спадщини своїх територій: проводять фестивалі, виставки, конференції, завдяки яким відбуваються культурне збагачення самих націй, трансляція культурних цінностей, пошук і вироблення підходів до вдосконалення регіональної культурної політики тощо. Ключовими залишаються, з одного боку, глокалізація, як прагнення кожної культури реалізувати свою «особливість» у полікультурному світі, посилення ролі локальних спільнот та збереження самобутності культур багатонаціональної Європи [14] і, з іншого – інтеграція та її переформатування у світлі нових викликів [6], що допомагає активніше втілювати в життя принципи політики інтегрованого регіонального та міського розвитку.

За результатами опитування Євробарометра за 2017 рік [23], понад дві третини респондентів у кожній із держав ЄС вважають культурну спадщину важливим ресурсом для них особисто. Це понад 95% учасників досліджень на Кіпрі та в Греції, 88% у Великій Британії, 76% у Словенії, Угорщині та Хорватії, 68% в Австрії, 73% у Словаччині. Ще від 77% респондентів у Греції та на Кіпрі, 52% у Німеччині та Фінляндії, 41% у Польщі та до 35% в Угорщині вважають культурну спадщину важливою і потрібною для їхньої рідної країни. При цьому переважна більшість переконана, що різноманітність, притаманна європейській культурі, виділяє серед інших культур і надає їй особливої цінності.

У цьому контексті згадаймо такі програмні документи, як Лейпцизька хартія «Міста Європи на шляху сталого розвитку» (2007) [19] та Римська хартія «Право на повну та вільну участь у культурному житті є важливим для наших міст і громад» (2020) [24]. У них чітко артикульовані, по-перше, поняття культури не лише в форматі вираження цінностей, але як рекреаційний ресурс, що об'єднує різні відмінності в спільному просторі, як творча майстерня, за допомогою якої громадяни можуть знайти шляхи вирішення спільних проблем, по-друге, образ міста як інклюзивного та демократичного «простору для експериментів і творчості» і, по-третє, намір впроваджувати політику інтегрованого розвитку для підвищення конкурентоспроможності

європейських міст, яка має бути закріплена на національному рівні, і від неї вже «повинні йти імпульси до інноваційних рішень». Місто й регіон, які розвиваються в напрямі культурної демократії, мають:

а) виявляти культурні коріння, щоб жителі визнавали свою спадщину, самобутність, а також розуміли особливість інших культур;

б) створювати форми культурного самовираження, збагачуючи міське життя;

в) поширювати культурну спадщину й творчість;

г) насолоджуватися культурним ресурсом і простором міст, сповнюючись новими силами;

г) захищати загальні культурні ресурси міста для майбутніх поколінь [24].

Їх доповнює «Берлінський заклик до дій», презентований 22 червня 2018 року на Європейському саміті з культурної спадщини European Cultural Heritage Summit. У його тексті поглиблюється розуміння культурної спадщини (втілення європейської «єдності в різноманітності»; простір, що охоплює багато пластів нашої ідентичності та підживлює відчуття приналежності до місцевої громади, і почуття спільності та солідарності в Європі; зв'язок поколінь як основа спільної історії та збагачувального діалогу між європейськими громадами та з іншими культурами світу; міст між минулим та майбутнім; джерело постійного навчання і натхнення на творчість та інновації; ключовий чинник сталого розвитку й посилення соціальної єдності, привнесення гармонії та краси до життєвого середовища, а також покращення добробуту і якості життя) та запропоновано ефективні дії щодо її охорони та реновації (створення європейського плану культурної спадщини; визнання спадщини як пріоритету європейської стратегії і фінансування; зведення місцевих, національних і європейських мостів; зберігання і передача незамінного; інвестування до якісної, орієнтованої на культурну спадщину регенерації; сприяння кращому пізнанню та глибшому розумінню; використання рушійної сили) [1].

Концептуалізація цих положень була закономірним наслідком нелінійного та нерівномірного процесу децентралізації в країнах Європи, який розпочався в попередньому столітті та продовжує активно розвиватися нині, набуває різних форм, ґрунтуючись при цьому на ідеях та цінностях громадянської участі, самоврядування та наближеності влади до населення. Децентралізація буває трьох основних видів: політичною (політична автономія та передача

місцевим органам законодавчих повноважень у сфері власних компетенцій), адміністративною (передача з боку центрального уряду регіональним і місцевим органам влади повноважень, відповідальності та фінансових ресурсів для надання громадських послуг) і фінансовою (наділення місцевої влади повноваженнями стягувати податки, брати на себе витрати та усувати дисбаланси) [22, 79].

Більшість дослідників вважають, що поряд з поглибленням демократичних процесів і сприянням розвитку ринкової економіки, оптимізацією управління та ліквідацією макроекономічної нестабільності, підтримкою національної єдності в етнічно фрагментованих державах та підняттям рівня обізнаності чиновників про місцеві проблеми децентралізація володіє ще додатковим значенням, адже може бути використана як «платформа для розвитку демократії, як структура економічного розвитку та як промуотер ефективного управління» [16]. При цьому важливо пам'ятати, що, незважаючи на передачу частини свого суверенітету загальноєвропейським структурам, національна держава залишається основним гравцем на полі територіального управління, залишаючи за собою можливість відповідно до конституції організувати систему регіональних та місцевих органів, які здійснюють демократичне управління.

На думку І. Костенка, умовно виділяють дві західні моделі місцевого самоврядування – англосаксонську та континентальну [4, 296]. Для англосаксонської моделі (Великобританія, США, Канада, Австралія та інші країни) характерні виборність і високий рівень автономії місцевого самоврядування, його контроль з боку населення, відсутність місцевих адміністрацій та спеціальних державних уповноважених на місцях, що контролюють органи самоврядування. Державне регулювання якщо й здійснюється, то переважно в непрямій формі (ухвалення законів з подальшою їх зміною на окремих територіях), а державний контроль – у судовому порядку, що зумовлено історичним досвідом цих країн, де судова система відіграла важливу роль у структурі владних відносин. Також кількома прикметними рисами цієї моделі є комбінований спосіб формування виконавчих органів (американська система «рада – керівник» або інститут муніципальних керівників, поширений також у Німеччині, Швеції, Фінляндії, Норвегії та низці інших країн) і поділ їхніх повноважень на обов'язкові та факультативні (добровільні). Якраз до

останніх також відносяться і питання культурної політики. Щодо континентальної моделі (Італія, Іспанія, Франція, Бельгія, Близький Схід, країни Латинської Америки та інші), то вона вирізняється поєднанням на місцевому рівні адміністрацій та органів самоврядування, ієрархічністю системи управління, де місцеве самоврядування є нижчою ланкою, а також обмеженою автономією (наявністю на місцях спеціальних уповноважених від держави, які виконують функцію контролю). Ще в межах другої моделі поширений принцип «негативного регулювання», коли місцеві органи мають усі права на дії, прямо не заборонені законом, а обсяг їхніх повноважень формується в залишковому порядку, через те що за законом його не віднесено до компетенції інших органів.

Підсумовуючи свій порівняльний аналіз, І. Костенок звертає увагу на те, що в західних демократіях ці відмінності між моделями не є істотними, що дає підстави говорити про зближення колись відмінних муніципальних систем і появу змішаних («гібридних») моделей, приміром, як в Австрії чи Німеччині. До речі, у загальноєвропейському контексті, і цю думку поділяють багато вчених-експертів, привабливою виявилась саме німецька модель, породивши «вірус федералізму», який, зокрема, проринув і у Францію. А ті обмеження компетенцій, які вводяться в межах континентальної моделі, потрібні більше для захисту не стільки сфери державного впливу, скільки свободи підприємництва і приватної ініціативи [4, 300; 4, 303].

Саме аура «свободи підприємництва і приватної ініціативи» за підтримки органів місцевого самоврядування, наділених відповідною автономією в межах співпраці з державними органами, закладає умови для утримання та реставрації численних пам'яток (не лише за рахунок держави), інтеграції об'єктів спадщини в господарське життя міста, введення їх в економічний обіг. Вивчаючи досвід Європи, виділимо такі способи вирішення цього завдання, як девелопмент об'єктів спадщини; приватизація пам'яток із накладанням зобов'язань на приватних власників; розвиток культурного туризму та створення на базі об'єктів спадщини туристичних продуктів та брендів; продаж «атмосфери» культурної та історичної спадщини, тобто використання привабливості історичних міст та окремих територій для збільшення вартості нової нерухомості. Інтеграція та регенерація об'єктів культурної

спадщини будуть успішними лише при комплексному застосуванні цих методів.

Необхідно додати, що у випадку з реконструкцією історичного побуту різних районів європейських міст усвідомлення їх цінності призводить до появи нових муніципальних утворень – креативних кластерів як «спільноти творчо орієнтованих підприємців, які взаємодіють на замкнутій території» (С. Еванс), об'єднання продуцентів товарів і послуг в креативних індустріях, що виступає об'єктом підтримки в межах стратегій регіонального розвитку, який підвищує прибутковість, конкурентоспроможність, інноваційність і зайнятість у фірмах, що перебувають у певному регіоні [12, 29].

Поява таких утворень передбачає постійну співтворчість їхніх мешканців, спрямовану здебільшого на залучення туристів (креативний туризм). Серед відомих міст з розвиненим креативними кластерами згадаймо Берлін, Салфорд у Манчестері, Ньюкасл, Шефїлд, Мілан (ярмарки, три університети дизайну тощо), Гельсінкі (Arabiaaeranta), Копенгаген (район Орестад, нова бібліотека тощо), чи моногалузевий туристичний кластер Майорки (Іспанія) [18], чи горизонтальні інтеграції – центр креативних індустрій «D10» у м. Лієпая (Латвія, 2014) [19] та «Шахта креативності» у м. Забже (Польща, 2014) [17], чи створений 2017 року кластер креативних індустрій у Люксембурзі (відкриті студії, ярмарки мистецтв, фестивалі, івенти) [21] та багато ін.

В Україні попри відсутність повноцінної інфраструктури креативних індустрій подібна практика набирає обертів. Як зазначає О. Гуменна, триває робота над реалізацією арткластеру «Фабрика повидла» (Jam Factory Art Center) у Львові, над концепцією «ревіталізації» заводу «Промприлад» в Івано-Франківську та перетворенням його на хаб творчості, розвивається мережа ІТ-коворкінгів під брендом iHUB (бізнес-інкубатор) (наразі вони є в Києві, Львові, Вінниці, Чернігові та Івано-Франківську) [2] та ін. Або ж можна згадати вже чинний з 2019 року кластер креативних індустрій у Херсонській області, що об'єднав ІТ, туризм, моду, нову освіту, організацію заходів, дизайн / рекламу, кіновізуальні та перформативні мистецтва, видавництво, архітектуру / урбанізм [5].

Також відмітимо практику національних трастів, пов'язану з міжнародним рухом громадських недержавних асоціацій за збереження культурної спадщини, започаткованим 1895 року у Великій Британії у зв'язку з неконтрольованим бурхливим

розвитком капіталізму та індустріалізації. Мова не лише про Національний траст з охорони історичних пам'яток, пам'яток та мальовничих місць Великобританії як благодійну організацію, що повністю не залежить від держави та у своєму розпорядженні має 300 історичних будівель і садів, 49 промислових пам'яток, а також у довірчому управлінні масиви, пляжі, острови, місця археологічних розкопок тощо, а й про аналогічні фонди в Бельгії, Ірландії, Італії, Німеччині, Словаччині, Греції. Поява подібних організацій лише оптимізує наявні на сьогодні механізми збереження спадщини, котрі сприяють кращому розумінню власної історії та усвідомленню національної ідентичності, що є невід'ємною умовою економічного добробуту й успішного розвитку окремого регіону чи країни загалом.

У ХХ столітті формується інноваційна складова інтеграції культурної спадщини, пов'язана з інтернетом і розвитком новітніх технологій, їх впливом на вибір місця відпочинку (у Європі цей показник 72% серед щоденних користувачів порівняно з 64% нечастих користувачів та 53% респондентів, які ніколи не користуються інтернетом). А тому, на думку сучасних дослідників, «основне завдання з боку пропозиції полягає в глибокому перегляді моделі споживання продуктів культурної спадщини» [25, 52] відповідно до потреб часу.

У сучасному глобальному та віртуально-мережевому світі потрібен інший підхід до генерації інновацій, що враховує молодіжну аудиторію, розглядає інтерактивні компоненти як основні фактори поживлення та диверсифікації споживання культурної спадщини. Це стратегічний підхід до зміни бізнес-моделі споживання об'єктів європейської культурної спадщини, де на перший план виходить максимально точно визначення основних тенденцій попиту, що обіцяє вигоди суспільству, окремим громадянам і традиційним / новим структурам. При цьому економіко-технологічні інновації не суперечать традиційним підходам до комерціалізації культурної спадщини в межах її «віталізації» та інтеграції, так само спрямовані на отримання прибутку від залучення відвідувачів та створення нового бізнесу в цій сфері, а отже, і забезпечення робочих місць.

Тотальна цифровізація європейського суспільства зумовлює поліпшення та появу сучасних модифікацій інфраструктури культурної спадщини, а тому виникає потреба у формуванні нових навичок, як-от

комунікативних і творчих, у контексті різноманітних практик управління спадщиною, у «збільшенні участі людей у прийнятті рішень, що впливають на їхню культурну ідентичність» [15]. А тому інноваційні практики підприємництва культурної спадщини, з урахуванням індивідуалізації споживання останньої, передбачають: розвиток нових навичок, пов'язаних з промоцією культурної спадщини; еволюцію презентації спадщини з акцентом або на менш відомих об'єктах, із залученням в обіг місцевого та регіонального виміру або розкриттям нових граней добре відомого; розширення ІТ-детермінованого туризму та ділових пропозицій, заснованих на онлайн-подіях, онлайн-групах тощо; посилення соціальної інтеграції через комунікацію у сфері збереження та інтеграції культурної спадщини, включаючи технології мобільного зв'язку; розширення каналів фінансування за рахунок зміцнення зв'язків між місцевими економіками та туризмом, а також налагодження нових контактів і партнерств для участі всіх зацікавлених сторін у різних пілотних проєктах; розширення аудиторії та формування нових підходів до сприйняття культурної спадщини завдяки розвитку нішевого туризму, структурованого за віковими групами, освітнім рівнем, професійними профілями тощо.

Висновки. Отже, тема європейського досвіду «віталізації» та інтеграції культурно-історичної спадщини в сучасний соціокультурний контекст міст, регіонів чи країни є малодослідженою і актуальною як самостійний об'єкт аналізу, так і з огляду на можливі варіанти його адаптації до українських реалій. На підставі опитувань й аналізу низки програмних документів виявлено, що для багатьох європейців культурна спадщина залишається важливою цінністю та ресурсом розвитку. Загалом змінилася навіть сама думка про культурну спадщину: чи не вперше суб'єкти, які приймають рішення, задумуються, якою має бути її роль у стратегічних планах розвитку регіону та держави. Саме тому чинна в багатьох країнах Європи система охорони та інтеграції об'єктів культурної спадщини, що враховує особливості моделі самоврядування, є більш ефективною та краще відповідає сучасному соціально-економічному контексту, ніж у пострадянських країнах, зокрема й в Україні. Свідченням цьому є комплексне застосування низки методів (девелопмент об'єктів спадщини; приватизація пам'яток, розвиток культурного туризму та створення на базі об'єктів спадщини туристичних продуктів і брендів; продаж «атмосфери» культурної та

історичної спадщини), поширена практика національних трастів і фондів, субсидування з різних джерел (бюджетних і недержавних), інтеграція об'єктів спадщини в економічний обіг та їхню капіталізацію, їх інвентаризація і капіталізація поза політичним контекстом, креативні кластери, проєкти державно-приватного партнерства між меріями окремих міст й інвестиційними групами, перегляд моделі споживання об'єктів культурної спадщини та формування нових навичок у контексті різноманітних практик управління останньою тощо. Незважаючи на це, важливо розуміти, що ситуацію з охороною і інтеграцією культурної спадщини в кожній європейській країні варто вивчати окремо й детально, з елементами порівняльного аналізу, що є предметом подальшого дослідження.

Література

1. Берлінський заклик до дій. Культурна спадщина для майбутнього Європи. 22 червня 2018 р. URL: <https://www.europanostra.org/wp-content/uploads/2018/11/Berlin-Call-Action-Ukr.pdf> (дата звернення: 30.04.2022).
2. Гуменна О. Розвиток кластеру креативних індустрій в Україні. URL: <http://ukraine2030.org/uk/blog/view/104-Rozvitok-klasterukreativnih-industrii-v-Ukrayini> (дата звернення: 30.04.2022).
3. Катаргіна Т. І. Збереження культурної спадщини у Великій Британії, США, Канаді (історія і сучасність). Київ: НАН України; Ін-т історії України, 2003. 186 с.
4. Костенок І. Західні моделі місцевого самоврядування: перспективи та обмеження культурних трансферів. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. № 1 (16). С. 296–306.
5. Офіційний сайт Кластера креативних індустрій Херсонської області. URL: <https://khersonculture.wixsite.com/creative> (дата звернення: 30.04.2022).
6. Переформатування європейської інтеграції: можливості і ризики для асоціації Україна-ЄС / В. Сіденко (кер. проєкту) та ін. Київ: Заповіт, 2018. 214 с.
7. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / за ред. В. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2016. 495 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/evrointegracii/Pidruchnuk_ERDM_2016.pdf (дата звернення: 30.04.2022).
8. Рибачок О. М. Європейський досвід формування електронних ресурсів історико-культурної спадщини. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2016. Вип. 20. С. 478–487.
9. Ружицька Н. Е. Європейський досвід збереження об'єктів культурної спадщини в структурі міського середовища. *Лісове і садово-паркове господарство*. 2019. Вип. 15. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Lis/article/view/13211/11823> (дата звернення: 30.04.2022).

10. Терес Н. В. Міжнародна охорона нематеріальної культурної спадщини: світовий та український досвід. *Етнічна історія народів Європи* : зб. наук. пр. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. 2011. Вип. 36. С. 58–63.

11. Туризм і охорона культурної спадщини: український та польський досвід / В. Вакуленко, І. Валентюк, В. Грибан та ін. Київ : К.І.С., 2003. 176 с.

12. Ушкаренко Ю. В., Чмут А. В., Синякова К. М. Креативні кластери як форма кооперації в креативних індустріях Європейського Союзу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. Вип. 36. С. 26–31.

13. Fouseki K., Nicolau M. Urban Heritage Dynamics in 'Heritage-led Regeneration': Towards a Sustainable Lifestyles Approach. *The Historic Environment: Policy & Practice*. 2018. Vol. 9. P. 229–248.

14. Habibul H. Glocalization as globalization: evolution of a sociological concept. *Bangladesh e-Journal of sociology*. 2004. Vol. 1. № 2. P. 1–9.

15. Iglesias M., Kern P., Montalto V. Use of Structural Funds for Cultural Projects. Brussels: European Parliament, 2012. URL: <http://www.keanet.eu/docs/structuralfundsstudy.pdf> (дата звернення: 30.04.2022).

16. Kauzya J. M. Decentralisation: Prospects for peace, democracy and development. DPADM discussion paper. N. Y., 2005. URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan021510.pdf> (дата звернення: 30.04.2022).

17. Klaster Biznesów Kreatywnych. URL: <http://www.klasterkreatywny.com.pl/> (дата звернення: 30.04.2022).

18. Mallorca Tourism Cluster. URL: <https://www.portamallorquina.com/> (дата звернення: 30.05.2022).

19. Leipzig Charta zur nachhaltigen europäischen Stadt. URL: https://city2030.org.ua/sites/default/files/documents/DL_LeipzigCharta.pdf (дата звернення: 30.04.2022).

20. Liepaja Creative Industry Cluster. URL: <https://latlit.eu/liepaja-creative-industry-cluster/> (дата звернення: 30.04.2022).

21. Luxembourg creative cluster. URL: <https://creativecluster.lu/about> (дата звернення: 30.04.2022).

22. Ruano J. M., Profiroiu M. Conclusions: Intergovernmental Networks and Decentralisation in Europe. In *The Palgrave Handbook of decentralization in Europe* / ed. by J. M. Ruano and M. Profiroiu. L., 2017. Pp. 77–101.

23. Special Eurobarometer 466. Report. Cultural Heritage. September-October 2017. URL: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/search/%20heritage/surveyKy/2150> (дата звернення: 30.04.2022).

24. The 2020 Rome Charter. The Right to Participate Fully and Freely in Cultural Life is vital to our Cities and Communities. URL: https://agenda21culture.net/sites/default/files/2020_rc_eng_0.pdf (дата звернення: 30.04.2022).

25. Valentina V., Răzvan S., Login I., Anca C. Changes in Consumption Model: Challenges and

Limits. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2015. Vol. 188. P. 42–52.

References

1. Iglesias, M., Kern, P., Montalto, V. (2012). Use of Structural Funds for Cultural Projects. Brussels: European Parliament. Retrieved from: <http://www.keanet.eu/docs/structuralfundsstudy.pdf> [in English].

2. Fouseki, K., Nicolau, M. (2018). Urban Heritage Dynamics in «Heritage-led Regeneration»: Towards a Sustainable Lifestyles Approach. *The Historic Environment: Policy & Practice*, 9, 229–248 [in English].

3. Habibul, H. (2004). Glocalization as globalization: evolution of a sociological concept. *Bangladesh e-Journal of sociology*, 1(2), 1–9 [in English].

4. Humenna, O. (2018). Development of a cluster of creative industries in Ukraine. Retrieved from: <http://ukraine2030.org/uk/blog/view/104-Rozvitok-klasterukreativnih-industrij-v-Ukrayini> [in Ukrainian].

5. Kauzya, J. M. (2005). Decentralisation: Prospects for peace, democracy and development. DPADM discussion paper. N. Y. Retrieved from: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan021510.pdf> [in English].

6. Katargina, T. I. (2003). Preservation of cultural heritage in Great Britain, USA, Canada (history and modernity). Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine; Institute of History of Ukraine. [in Ukrainian].

7. Klaster Biznesów Kreatywnych. Retrieved from: <http://www.klasterkreatywny.com.pl/> [in Polish].

8. Kostenok, I. (2013). Western models of local governing: perspectives and limits of cultural transfer. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, 1 (16), 296–306 [in Ukrainian].

9. Leipzig Charta zur nachhaltigen europäischen Stadt. Retrieved from: https://city2030.org.ua/sites/default/files/documents/DL_LeipzigCharta.pdf [in German].

10. Liepaja Creative Industry Cluster. Retrieved from: <https://latlit.eu/liepaja-creative-industry-cluster/> [in English].

11. Luxembourg creative cluster. Retrieved from: <https://creativecluster.lu/about> [in English].

12. Mallorca Tourism Cluster. Retrieved from: <https://www.portamallorquina.com/> [in English].

13. Ruano, J., Profiroiu, M. (2017). Conclusions: Intergovernmental Networks and Decentralisation in Europe. In *The Palgrave Handbook of decentralization in Europe* / ed. by J. M. Ruano and M. Profiroiu. L., 77–101 [in English].

14. Ruzhytska, N. E. (2019). European experience of conservation cultural heritage objects in the city structure. *Lisove i sadovo-parkove hospodarstvo*, 15. Retrieved from: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Lis/article/view/13211/11823> [in Ukrainian].

15. Reformatting of European integration (2018): opportunities and risks for the Ukraine-EU association / V. Sidenko (project manager) and others. Kyiv: Zapovit. [in Ukrainian].

16. Regional policy of the European Union (2016): a textbook / edited by V. Chuzhikova. Kyiv: KNEU.

Retrieved from: https://kneu.edu.ua/userfiles/evrointe-gracii/Pidruchnik_ERDM_2016.pdf [in Ukrainian].

17. Rybachok, O. (2016). European experience of the formation of digital resources of historical and cultural heritage. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy*, 20, 478–487 [in Ukrainian].

18. Special Eurobarometer 466. (2017). Report. Cultural Heritage. September-October. Retrieved from: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/search/%20heritage/surveyKy/2150> [in English].

19. Teres, N. V. (2011). International protection of intangible cultural heritage: world and Ukrainian experience. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy: zb. nauk. Prats Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 36, 58–63 [in Ukrainian].

20. The 2020 Rome Charter. The Right to Participate Fully and Freely in Cultural Life is vital to our Cities and Communities. Retrieved from: https://agenda21culture.net/sites/default/files/2020_rc_eng_0.pdf [in English].

21. The Berlin Call to Action was presented at the European Cultural Heritage Summit on 22 June 2018 in

Berlin. Retrieved from: <https://www.europa-nostra.org/wp-content/uploads/2018/11/Berlin-Call-Action-Ukr.pdf> [in Ukrainian].

22. The official website of the Creative Industries Cluster of the Kherson Region. Retrieved from: <https://khersonculture.wixsite.com/creative> [in Ukrainian].

23. Tourism and protection of cultural heritage (2003). Ukrainian and Polish experience / V. Vakulenko, I. Valentiuk, V. Hryban and others. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].

24. Ushkarenko, I., Chmut, A., Syniakova, K. (2019). Creative clusters as a form of cooperation in the creative industries of the European Union. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu*, 36, 26–31 [in Ukrainian].

25. Valentina, V., Răzvan, S., Login, I., Anca, C. (2015). Changes in Consumption Model: Challenges and Limits. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 188, 42–52 [in English].

*Стаття надійшла до редакції 31.05.2022
Отримано після доопрацювання 30.06.2022
Прийнято до друку 8.07.2022*